

Hamvas Béla

Divat és ideológia

A férfiben korcs nő él, a nőben korcs férfi. Ez a belül a nőben élő rejtett férfi és a férfiben belül élő fejletlen nő nem csak parazita. Rendőrfőnök és cenzor. Ezenkívül ő a publikum. A nőnek és a férfinak nemcsak ereje javát szívja el, hanem az élet mozzanatait ellenőrzi, szuverénül parancsol és a közönség igényével lép fel.

A divatot úgy szokták megítélni, mint a nő igyekezetét, hogy a férfi figyelmét magára vonja. Ez helyes. De nem a külső férfi figyelmét, hanem a belsőt; azét, aki a nő parazitája, rendőrfőnöke és publikuma. A nő ennek a férfinak öltözik és fésülködik és festi magát. Ez már azért is így van, mert a divat egészében a külső férfi ízlésétől független, részleteiben pedig a férfi ízlése ellen van. A publikum nem a külső, hanem a belső férfi.

A külső férfi szerepe a divatban csak annyi, hogy azt a kihívó tarkaságot, ízléstelen és émelygős cifrázkodást, amely nélküle a női öltözködés lenne, némiképpen mérsékli. A nő a korcs férfinak öltözködik. E férfinak ízlése is korcs; érzékisége fonák és buja; a méltóság és a mérték iránt érzéke nincs. Ha a nő a külső férfi mérséklő befolyása alól felszabadulna, szükségképpen a korcs ízléstelenségének martaléka lenne. Mert ez a korcs nemcsak parazita és rendőrfőnök, hanem publikum is. Az, hogy a nő a ruhát miképpen rakja magára, milyen szabást kedvel, ezt miképpen hordja, milyen és mennyi festéket használ, haját hogyan fésüli, egészen pontos jellemrajzot nyújt a benne élő korcs férfinak a nő iránt tanúsított követeléseiről. Mert bármilyen legyen is a külső férfi módosítása, azon a tényen, hogy a nő a benne lakó korcsnak öltözködik, nem tud változtatni.

Ebből a szempontból a nők között levő egyetlen különbség, hogy az egyikben élő férfi kevésbé korcs, ízlése fejlettebb, a másikban élő férfi csenevészebb, s így ízlése is alacsonyabb. Ez az utóbbi azonban az inkább nő, s az előbbi öltözködésével közeledik a férfi öltözködése felé, kevésbé festi magát, haját egyszerűbben viseli, a cifraság iránt ellenszenvet érez, sem a testhezálló, sem a kivágott ruhát nem kedveli, és szoknyáját hosszabbra szabja. De a benne élő férfi bűvköréből még ez a nő sem tud kilépni. Miért? Mert a belső férfi a parazita, a rendőrfőnök és a publikum. Az igazi lovag, az igazi szerelmes, az igazi férj, zsarnok és donjuan, akinek előnyét soha a külső férfi be nem hozhatja. Ő az a férfi, aki születésétől fogva a nővel minden éjszakát együtt tölt, minden titkát ismeri, és tudja, hogyan lehet őt kínozni úgy, hogy soha el ne felejtse.

Az írás keletkezése az 1950-es évek közepére tehető. A *Hamvas Béla Hagyatékkezelő* engedélyével közöljük.

Az írás közzétételével a 120 éve született Hamvas Bélára emlékezünk. (A Szerk.)

Ezért a külső férfit nem is helyes valóságosnak nevezni. A belső férfi a külsőnél mérhetetlenül valóságosabb. A külső este elmegy (milyen csalódás!), más nővel alszik, saját belső nőjével, és annak vall szerelmet. Aztán el is utazik és meg is hal. A belső ilyen nem tesz. Ő a hűség. Az ostoba nő azt várja szüntelen, hogy ez a férfi egy napon kívül is megjelenik (bár megjelenne! – micsoda kiábrándulás!). Az okos nő átadja magát álmainak, és a külsőtől semmit se vár, csak megöregszik. Mert a belső férfi a valódi, a külső csak szurrogátum.

A férfi ugyanolyan örök házasságban él a benne élő korcs nővel. Parazita, rendőrfőnök és publikum. De nem öltözködésével hódítja meg, hanem elveivel. A férfi, ha csak a belső korcs nőre hallgatna, az elvek makacs, megdönthetetlen rendszerét építené ki, mert amilyen mértékben a férfire a nő testiessége hat, ugyanolyan mértékben hat a nőre a férfi szellemi volta. A szellemiség a belső, korcs, csenevész nő számára semmi egyéb, mint a bornírtan következetes elv. Az elvek bornírtságából a férfiben élő csenevész nőről pontos jellemrajz készíthető. A külső nő csak szurrogátum, a belső a valódi, akivel a férfi gyermekkorától minden éjszakát együtt tölt.

Ha a külső férfi nem lenne, a nő háborodottan cifrálnakodva járna, félmeztelenül, mint a pojáca. Ha a külső nő nem lenne, a férfi az idiotizmusig fokozott ideológiákat vallaná. Mert a háborodott cifraság felel meg a nőben élő korcs férfi, és az idiotizmusig fokozott ideológia felel meg a férfiben élő korcs nő igényeinek. A külső nő ezt az ideológiát át- és átlukasztja, réseket üt bele, de a lényegen változtatni nem tud. A férfi ragaszkodik elvi következetességeihez, és pedig minél inkább a korcs belső nő uralma alatt áll, annál inkább. Realitásigénye nincs. A korcs nő nem ismeri a realitást. Amitől megszédül, az a következetes ideák makacs hajlíthatatlansága, mint ahogy amitől a korcs férfi megszédül, az a cifra vásár, a csengők, lebegő szalagok és a rikító festék. A férfiben élő nő a kegyetlen konzekvenciákat kedveli, minél kevésbé érti, természetesen annál inkább. Külső nő soha így a férfi elvhűségétől nem lehet elbűvölve, mint a belső, soha egy-egy tárgyú következetességtől nem tud ájulásban elomlani, ezért a külső nőnek a férfinél komoly esélye nincs, és nem is lehet. A belső nő a publikum, az ideologikus következetességet igényli, s ha ezt kapja, maradéktalanul meghódol. Erre a külső nő sohasem képes. Ezért mindig hátrányban marad, mindig csak szükségmegoldás és szurrogátum.

Ez a kérdés pszichológiai vonalon.

Egzisztenciális vonalon pedig a következő: a nőben élő belső férfit lehet *Animus*nak (hímlélek), a férfiben élő belső nőt *Animának* (nőlélek) hívni. Az *Animus* nem egyéb, mint a nő természetes férfikiegészítője befelé, az *Anima* nem egyéb, mint a férfi természetes nőkiegészítése befelé. A hímlélek és a nőlélek szüntelen egzisztenciális kommunikációban állnak. Ez a dialógus. A dialógus kétszer kétszeres. Az egyes lényen belül állandó párbeszéd folyik a két lélek között; a világban állandó párbeszéd folyik a férfi és a nő között. A párbeszéd pszichológiai valósága az, hogy a férfiben élő korcs nő a férfival, a nőben élő korcs férfi a nővel beszél. Egzisztenciális valósága, hogy a tényleges férfi és a tényleges nő beszélnek. A nő önmagáról a lényegét öltözködésével mondja el. A férfi önmagáról a lényegét elveivel mondja el. A divat és az ideológia így, ahogy előttünk van, ennek a kétszer kétszeres dialógusnak lecsapódása. A ruha a nő, az

elv a férfi egzisztenciális személyazonossági igazolványa. Minél primitívebb a férfi vagy a nő, számára ez a személyazonossági igazolvány annál fontosabb. Viszont megcsúszott nő elveket vall, és megcsúszott férfi divatosan öltözködik: ilyen esetben a nőben elnőiesedett *Animusról*, a férfiben elférfiasodott *Animáról* van szó. Az ilyen lényeknél a dialógus hiányos. A feszültség lefokozódik. Ezért kelti az ilyen nő és férfi a szexuálisan üres (hermafrodita) benyomását.

Az *Animus* és *Anima* beszélgetése *parole intérieure**. A férfi és a nő beszélgetése a nyelv. A kétszer kétszeres feszültségben való drámai beszélgetés a divat és az ideológia. De nemcsak beszélgetés, hanem bájolás. Divat is, ideológia is, mágikus kommunikáció és hódító gesztusok klaviatúrája. A divatban és az ideológiában a férfi és a nő nyílt kommunikációja folyik, de az *Animus* és *Anima* rejtett kommunikációja benne oszcillál. Pszichológiai síkon az *Animus* és *Anima* a tudat alatt lappang. Egzisztenciális síkon a pszichológiai szembenállás kivilágosodik. A pszichológiai és az egzisztenciális helyzet közötti szintkülönbség van, s az egzisztenciális a pszichológiaiánál ugyanannyival mélyebb (primordiálisabb), mint amennyivel magasabb (spirituálisabb). Egzisztenciális vonalon a divat és az ideológia nem pszichológiai, s így nem is szexuális probléma többé, s így nem is *parole intérieure*, hanem objektív nyelv és dráma. Ezen a vonalon a nő lényét veti az öltözködésbe, nemcsak feslettségét, s a férfi is lényét, nemcsak bolondságát. Itt már szabad játéka van a divatban a nő elaljasodásának és tisztaságának, éppen úgy, mint az elvben a férfi fennhéjzásának és fenségének. Az egzisztenciális, ezen belül a morális és szociális tényezők a divatot és az ideológiát természetüknek megfelelően differenciálják, s ugyanakkor integrálják.

Ez a kérdés egzisztenciális síkon.

Religiózus síkon pedig a következő: soha sincs kettő, mindig legalább hárman vannak. Az *Animus* (Én), az *Anima* (Te) és a Szó. Dialogikus helyzet sincs. Dialektika nincs. A harmadik mindig jelen van: a szó – s ez a transzcendens betörés jele. A pszichológiai és az egzisztenciális réteg felszámolása és a transzcendálás megindulása a harmadikban és a harmadikkal és a harmadik által. A harmadikban (a szóban) az egzisztenciák elvesztik magukat, és ebben az elveszettségben felébrednek saját abszolút lényükre. Extrém divatoknak és ideológiáknak ez a jelentősége: paroxizmusig fokozott egzisztenciák, a divat és az ideológia bájolásában mágikusan felfokozott lények. Az *Animus* és *Anima* nem pszichológiai tényezők, nem egzisztenciális partnerek, hanem religiózus Hatalmak. Az ember nem pszichológiai, nem egzisztenciális síkon éli őket, hanem religiózusan, mint „érinthetetleneket”, mint „szakrális” valóságokat. Nem lehet őket megkerülni. Az egyetlen mód, ahogy velük érintkezni lehet, az a hódolat.

A divatban a nő, az ideológiában a férfi mint religiózus lény mutatkozik be. Ez a dolgok harmadik és végső értelme. Az egzisztencia és a religiózum közötti szintkülönbség van, és a religiózus az egzisztenciálisnál ugyanannyival mélyebb (primordiálisabb), mint amennyivel magasabb (spirituálisabb). A divat és az ideológia religiózus jelenségek. A divatban a nő szakrális személlyé változik, éppen úgy, mint a férfi az ideológiában. Így válik ténylegesen és az abszolútumban jelentékennyé. Így vonja magára a figyelmet, de így válik becslésre, csodálatra, hódolatra méltóvá. A divat és az ideológia szakrális rítusok, ezért ébresztenek áhítatot, a nő öltözködésével a férfi, a férfi elveivel a nő áhítatát.